

LLADRES MOLT EXQUISITS

Són molt més que lladres. Foradant cada pam d'un jaciment arqueològic o bé visitant en la nit tancada les esglésies més antigues, el seu objectiu no és cap altre que el d'aconseguir una bona peça de col·lecció. Roben molt sovint per encàrrec tot cercant exquisides mostres d'art.

València, 6 de desembre. Aprofitant la festivitat del dia de la Constitució, a la porta de la Llotja, enfront del Mercat Central s'ha instal·lat un mercadot de monedes antigues. Els venedors són habituals tots els festius i dissabtes, el diumenge a més a més poden ocupar l'interior del monument gòtic. Entre les monedes a la venda, i sense cap camuflat-

ge hi ha de romanes, alguna hispanoàrab i alguna, diuen, que ibèrica. Un presumpte furtiu de cop i volta s'acosta a una de les tauletes. Després d'una breu conversa es tanca el negoci. Per uns pocs diners el venedor es queda amb una cassoleta romana de Sagunt, una agulla i un plat ibèric. L'escena, totalment verídica, registra la impunitat amb què es realitza al País Valencià l'espoli i la posterior comercialització de peces arqueològiques, o pretesament arqueològiques. A les numismàtiques de la ciutat no costa gens trobar monedes romanes de tota mena. Segons els experts, les monedes són les víctimes més freqüents dels espoliadors perquè existeixen catàlegs i mercats fàcils. Però a més de les monedes hi ha altres peces cobejades: àmfores, plats, mosaics i fins i tot fòssils que desapareixen abans de ser tractats pels experts; o després, com el capitell visigòtic que el 1992 va desaparèixer del museu de la ciutat de València.

La situació legal és difusa perquè si bé segons la llei del patrimoni els objectes artístics i històrics només poden ser comercialitzats en condicions molt extraordinàries —per exemple quan el venedor pot demostrar que posseeix les peces gràcies a una herència— el codi penal només preveu penes de presó menor quan el dany causat al patrimoni supera les 250.000 pessetes. I aquest fet és extraordinari. La situació, en paraules d'Albert Ribera, arqueòleg i responsable del Servei d'Investigacions Arqueològiques de València (SIAM) és aquesta: "Les peces expoliades directament de jaciments no solen tenir un alt valor econòmic, encara que, extraordinàriament, poden arribar a tenir-ne, però sí informatiu per als arqueòlegs. Quan algun expoliador furta una peça, la descontextualitza i, per tant, lleva informació a la peça i al jaciment, a més hi provoca un deteriorament perquè l'extrau sense seguir una metodologia correcta."

Cal dir, no obstant això, que el nombre de persones que al País Valencià es dediquen a "passejar la muntanya" o a fer submarinisme en zones d'interès arqueològic és important. Les poques vegades que són sorpresos in fraganti, poden al·ludir que passejaven o que s'han trobat casualment la peça. Al mercat poden trobar detectors de metalls cada vegada més potents per ajudar-los en les seues tasques. Amb aquests mètodes, alguns espoliadors arriben a professionalitzar-se, com Lluís, de Lliria (Camp de Túria), que va ser detingut el passat mes de novembre amb un molí de l'edat de Bronze que dies abans havia desaparegut del jaciment

As romà o Adrià, moneda romana. Aquesta moneda, que els experts consideren de poc valor, va ser descoberta a Lliria per Lluís, un expoliador, i venuda després, juntament amb altres, a Saragossa. El jaciment on va ser trobada ha perdut així una font d'informació.

Les institucions col·laboren amb els espoliadors

Aquest plat, conegut com la "Safa de la cervatella", és un exemple que demostra com, a vegades, les mateixes institucions acaben acceptant el treball dels espoliadors. L'obra, que pot visitar-se a la Sala de la Muralla de l'IVAM, a València, pertany al museu nacional de ceràmica González Martí, que depèn del Ministeri de Cultura, i és una obra musulmana atribuïda a la ciutat-palau de Medina Azahara. L'any 1988, el plat va ser furtat d'unes excavacions que realitzava a la capital valenciana el SIAM, el Servei d'Investigacions Arqueològiques Municipal.

Els responsables del SIAM van identificar l'espoliador i van efectuar la corresponent denúncia. Mentrestant, però, la persona que havia furtat la peça va decidir obtenir-ne un benefici econòmic i entre altres possibles clients la va oferir al museu González Martí. Els seus responsables, tot i que coneixien l'origen de la peça i la denúncia efectuada pel SIAM, van decidir comprar-la per tal que passara a ser de propietat pública. Aquest és només un cas de la col·laboració efectiva que existeix entre espoliadors i autoritats. Sota el pretext de retenir les peces, les institucions afavoreixen l'espoli, ja que donen una eixida a les peces robades i converteixen l'espoli en una activitat rendible i fins i tot, "considerada". Segons Albert Ribera, del SIAM: "això és una manera de contribuir a l'espoli. Una institució pública mai no ha de comprar peces de provenença 'desconeguda', encara que siga per conservar el patrimoni perquè, al final, el que s'aconsegueix és justament el contrari".

ANTONI PUCHADES

ment de La Urrea en el terme de Xiva (la Foia de Bunyol). Lluís és conegut a Lliria, on de tant en tant s'ha deixat veure amb un detector de metalls, però no és l'únic que a la ciutat és dedica a l'espoli. Com a centre d'una important activitat urbana durant l'època ibèrica i romana, Lliria, l'antiga Edeta, té jaciments al centre urbà i a la resta del terme municipal de gran importància. Aquest fet ha provocat l'existència tradicional de "furtius", la majoria dels quals ja no treballen al terme municipal i han estès els seus espolis per altres comarques i fins i tot fora del País Valencià, en zones com ara Andalusia o Conca.

Vicent Escrivà, responsable dels arqueòlegs municipals de Lliria, coneix bé el problema dels espolis. Per a ell hi ha dos tipus diferenciats de clandestins: "d'una banda, els particulars, que busquen peces per a ells mateixos, que són perillosos perquè provoquen destrosses, i de l'altra, els que jo diria negociants, que ja són grups organitzats que tenen detectors de metalls i arriben a vendre les peces fins i tot a l'estranger".

Segons Escrivà, "qui troba una moneda bo-

La ruta de l'espoli

- Espoli de l'art
- Espoliació de jaciments arqueològics

*Aquest mapa tan sols ens acostava a alguns dels fets més importants pel que fa al tema de l'espoli

Actuacions de la brigada de patrimoni durant el primer semestre de 1995:

Denúncies	36
Investigacions realitzades	48
Investigacions comerç patrimoni històric	33
Inspeccions jaciments i monuments	31
Detencions	4

Actuacions policiaques més destacades

Sitges

El 28 de gener de 1982, Erik, el Belga, acabava la seva aventura com a lladre d'obres d'art quan fou detingut a Sitges. Entre els robatoris d'Erik, el Belga, a la dècada dels 80 cal destacar el de la catedral de Morella, el de la capella del Corpus de Tarragona, els del Museu Vicenç Ros de Martorell i el del Monestir de Banyoles.

Porqueres

Aquest passat mes de juliol, els Mossos d'Esquadra recuperaven –en col·laboració amb la Guàrdia Civil– les talles robades l'agost de 1993 en l'església de Santa Maria de Porqueres.

Burriac

El jaciment ibèric de Burriac (Maresme) ha estat un dels més espoliats. El jaciment té més de vint hectàrees d'extensió. Com a resultat de diferents intervencions de la policia foren sancionats diferents furtius.

València

El propassat octubre era detingut a València Vicent F. G. com a presumpte autor d'un robatori d'obres d'art en les esglésies de Nuestra Señora de Rubialejos (Valladolid) i en Iglesia del Campo (Burgos).

Requena

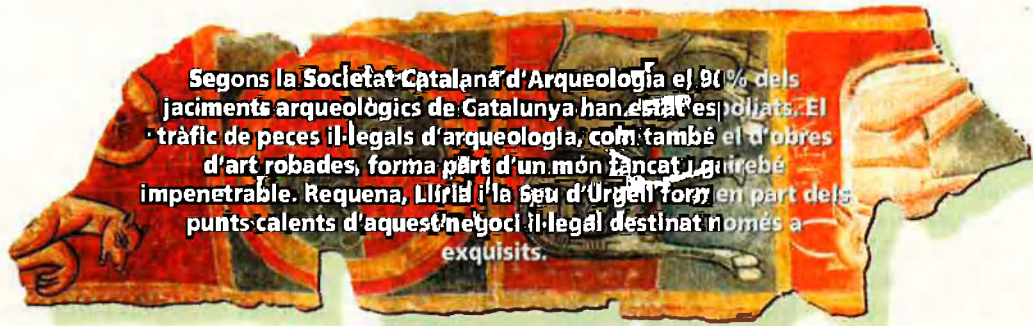
Antiquaris, fonts de la policia i especialistes en art apunten que hi ha indicis per a pensar que Requena és el centre de recepció de les peces robades a Castella.

Altea

L'estiu de 1993 Interpol i Policia Nacional investigaven a Altea una possible xarxa d'exportació il·legal de peces arqueològiques.

La Guixa

A finals de gener de 1993, la Policia Nacional detenia a la Guixa, a Lluís Rourell. L'operació es produïa simultàniament a les ciutats de Vic, Terrassa i Reus.

Segons la Societat Catalana d'Arqueologia el 90% dels jaciments arqueològics de Catalunya han estat espoliats. El tràfic de peces il·legals d'arqueologia, com també el d'obres d'art robades, forma part d'un món tancat i gairebé impenetrable. Requena, Llíria i la Seu d'Urgell formen part dels punts calents d'aquest negoci il·legal destinat només a exquisits.

na, alguna peça rara com una d'or, o una visigòtica o alguna dracma ampuritana i la pot vendre per 150.000 o 200.000 pessetes acaba especialitzant-se, formant grups". Els grups solen contractar gent jove, o fins i tot treballadors estrangers, àrabs, perquè caven en coves a la recerca de peces. Protegir els més de 5.000 jaciments catalogats al País Valencià –catalogat vol dir detectat, no estudiat i treballat– és pràcticament impossible, per això tant els experts com la policia insisteixen a dir que el que cal controlar és el mercat i la destinació final de les peces espoliades. Les línies de venda eviten comercialitzar les peces furtades en el mateix lloc de l'espoli, així s'han detectat fluxes d'Andalusia cap al País Valencià i al contrari, i de Catalunya cap al País Valencià i França. Però el control de la venda troba una dificultat ac-

ANTONI PUCHADES

Mercadet de monedes a la Llotja de València. Sota les taules, les caixes amb restes arqueològiques.

cessòria: la falsificació. Mauro Hernández, catedràtic de prehistòria de la Universitat d'Alicant qualifica aquesta actitud de "col·leccionisme malaltís": "una concepció del passat, del segle XIX. Els museus clàssics s'han confeccionat així, amb peces espoliades i molts dels museus locals són també el producte d'un pacte entre algun espoliador i l'Ajuntament. Però l'espoli continua de manera constant, ja siga subaquàtic o terrestre. Crec que l'administració no té una política decidida de control. Únicament destacaria com a positiva la preocupació del SEPRONA de la Guàrdia Cívil, que sembla cada dia més conscienciat en el tema."

Però per vendre l'objecte robat o falsificat, els furtius necessiten atorgar-li algun *pedigrí*; "per això –comenta Escrivà– menteixen sistemàticament sobre l'origen de les pe-

Des de 1865

projectant-nos cap al futur.

caixa Manresa

ces que volen col·locar. Diuen que són de Llúria, o de Baza, o de qualsevol lloc on saben que hi ha alguna excavació. Per exemple, el mercat està inundat de suposats caps ibèrics de Llúria, i ara l'últim rumor és que en les termes romanes que acabem de trobar al poble ha aparegut un faune de bronze que no hem volgut fer públic perquè nosaltres mateixos el volem "col·locar".

Espoliar a les Balears. Les institucions de Balears encarregades de la preservació del patrimoni són actualment els consells insulars (de Mallorca, Menorca i Eivissa-Formentera). Abans ho era la Conselleria de Cultura del Govern de la comunitat, que va cedir les competències de patrimoni als consells el mes de gener passat. Per conèixer més acuradament la riquesa arqueològica, la Conselleria va començar fa uns anys un laboriós projecte: cartografiar tots els jaciments, i bona part de les restes arqueològiques submergides a la mar. Així, els tècnics de cada con-

Peces procedents de robatoris a Castella. La Policia Nacional les va poder recuperar aquest estiu a Barcelona.

sell podran saber el nombre de jaciments. Però aquesta és una tasca enorme, constant, que no s'acaba mai. Una dada, només a Mallorca hi ha catalogats actualment uns 3.000 jaciments a terra, a més d'uns dos milers, o més, a la mar.

El mercat i la llei. Al marge de l'espolia-

MOSSOS D'ESQUADRA

Talles de Santa Maria de Porqueres. Recuperades aquest estiu pels Mossos.

L'espoli a Catalunya, el final d'una època

El 21 de maig de 1987 els Mossos d'Esquadra aconseguiren un dels seus millors cops de mà contra el mercat negre d'antiguitats. Es tractava de la confiscació de 2.000 monedes d'una numismàtica de Barcelona propietat de Ramon Celma. Juntament amb la col·lecció de monedes també hi havia diferents peces de ceràmica.

Ramon Celma. Detingut per tràfic.

El material, valorat en quasi un milió de pessetes, es venia a col·leccionistes particulars de Catalunya i fins i tot sortien a Londres i Frankfurt. La Brigada de Patrimoni, al llarg de les seves investigacions, va entendre que hi havia prou indicis per pensar que en realitat anaven al darrere d'una xarxa il·legal d'antiguitats amb ramificacions a Andalusia i a Europa. L'operació fou tot un èxit al qual van precedir d'altres. La tasca de la Brigada ha estat, doncs, molt positiva, però malgrat tot, els espoliadors no descansen. L'última moda són els espolis als jaciments de fòssils. A penes fa unes setmanes que el grup de geòlegs Geoprep denunciava l'existència de fòssils –concretament ous de dinosaure– procedents del Pallars Jussà en museus dels Estats Units, Alemanya i Itàlia. Sabina Kraus, geòloga i membre d'aquesta associació, va ser qui va fer el crit d'alarma. Segons Josep Maria Baiget, representant del sindicat CCOO del Cos d'Agents Rurals de la Generalitat, els jaciments de fòssils d'aquella comarca són espoliats sistemàticament. Per respondre a les acusacions de Baiget, en què assegurava que la Generalitat mostrava poc interès per protegir els jaciments, Jordi Peix, director de Medi Natural, va afirmar que s'ha aprovat recentment la llei de protecció dels jaciments.

ció particular, és evident que si existeixen xarxes dedicades al tràfic il·legal de restes arqueològiques és perquè hi ha un mercat. I és cert, n'hi ha. Als mercats de vell de pobles i de Palma –els encants que s'instal·len els dissabtes matí a les avingudes de Palma– es poden trobar de tant en tant peces que palesen clarament un valor arqueològic. Igualment en certs comerços d'objectes antics –i en aquestes sentit els tècnics s'estan molt de qualificar-los d'antiquaris– s'hi poden veure també aquestes peces. Com actuar contra aquestes pràctiques? L'assessor jurídic del Consell mallorquí reconeix que és molt difícil. Tot i l'enduriment de la llei, la gran dificultat d'actuació es pot comprovar atenent al reduït nombre de processos. En aquests moments només n'hi ha dos en marxa, a Palma. Un per a un presumpte espoli fet per pescadors aficionats. A l'altre, hi ha indicis que podria tractar-se d'una organització. Segons l'assessor jurídic del Consell de Mallorca els dos casos es referixen a actuacions a l'Illa de na Guàrdia, a la Colònia de Sant Jordi (ses Salines, Mallorca), la zona més castigada darrerament per aquests furtius.

Lladres de guant blanc.

No tan sols els jaciments arqueològics són bons subministradors de peces il·legals per a furi-bunds col·leccionistes de l'art. Davant el mercadeig de talles i pintures antigues, el de les monedes romanes i les petites peces ibèriques queda quasi al nivell del ridícul.

La nit del 31 d'agost de 1993 Manuel Aresté, un invàlid considerat el capítost d'una banda integrada per Enrique Lorca, "Sardina", i José Felipe Rodríguez, s'enduenen de l'església de Santa Maria de Porqueres (Pla de l'Estany) cinc talles que formaven part d'un retaule barroc dels segles XVII i XVIII. Després de dos

anys, justament la primera quinzena de juliol d'aquest estiu passat, els Mossos d'Esquadra i després d'una investigació conjunta amb el cos de la Guàrdia Civil recuperaven les peces ocultes en un magatzem de l'antiquari Francesc Pedrós a la localitat de Mollerussa. Pedrós, propietari també d'una botiga d'antiguitats a Cannes (França) va ser també detingut per la policia. Segons el presumpte capítost de la banda, Manuel Aresté, va ser Pedrós qui encarregà el robatori de les talles.

"Es parla d'un camió tràiler que recorre l'estat espanyol i Europa recollint peces antigues del mercat negre."

Estand de l'antiquari valencià Francisco Fernández en una fira de Barcelona. Els antiquaris passen un estricta sedàs policíac a l'hora de comprar peces antigues. Tota precaució és poca.

I és que en aquest tipus de robatoris sempre hi ha l'"exquisit" que fa l'encàrrec. Segons responsables de la Brigada de Patrimoni dels Mossos d'Esquadra, "és molt habitual que abans de produir-se el roba-

tori d'unes peces en una església, hi haja un primer visitant que fent-se passar per turista faci fotos del que resulta més interessant. Després uns altres s'encarregaran de treure les peces que finalment aniran a parar a unes caves on dormiran fins que hi hagi un comprador." Les peces fins i tot poden sortir ràpidament del país per la frontera via la Seu d'Urgell cap a França o a Itàlia, on existeixen —en el cas per exemple dels mobles— especialistes en la restauració.

Un arxiconegut antiquari de la Bisbal, Rafael Ponsatí, assegura que a Montpeller se celebra de cada dos mesos una important fira d'antiguitats: "estic segur —diu— que per allà passen moltes de les peces robades a tot l'estat espanyol o d'altres llocs. Són coses que se saben. A mi mateix, com a quasi tots els antiquaris, m'ha vingut gent amb peces per vendre'm que no les he acceptades perquè ja se sap... els antiquaris som els primers que no volem saber res de coses robades."

D'altra banda, Manel Puig un altre veterà de les antiguitats a la ciutat de Barcelona, explica: "Encara es continua espoliant. Un cas ha estat el del robatori de la col·lecció Andrade; una col·lecció en la qual hi havia cinc peces del pintor japonès Leonard Fujita —amb un preu superior als cent milions de pessetes cadascuna—. Qui ho va fer?... això segur que va ser obra d'una banda internacional. Cada dia estan més disperses les peces robades, i això fa que n'augmente el valor... també hi ha hagut els robatoris de masies aïllades, i les peces robades són venudes fora de Catalunya, a llocs molts llunyans on es fa difícil la seua localització".

Parlem no obstant això d'un mercat hermètic, gairebé inescrutable, fins i tot per als mateixos antiquaris, i pel qual circulen peces que només són accessibles per als col·leccionistes molt introduïts i això a canvi d'importants sumes de diners. Tot es fa en el més absolut secret. Pertot arreu de Catalunya es parla de bandes organitzades que actuen amb quasi total impunitat.

Plana de Vic, bandes organitzades?